

Old Sillevoold

heemkundige vereniging

najaar 2005

ISSN: 1569-1365

Bestuur:

Eric Kunst:	Voorzitter
André Tangelder:	Secretaris
Anja Arendsen:	Penningmeester
Bernard Dorrestijn	
Leo Helmink	
Theo Koolenbrander	
Annie Raben	

Secretariaat:

André Tangelder, Prins Willem Alexanderstraat 5
7064 GH Silvolde tel. 0315-327590
email: secretaris@oldsillevold.nl

Penningmeester:

Anja Arendsen, Ulftseweg 30, 7064 BD Silvolde
email: penningmeester@oldsillevold.nl

bankrekening: 3591.84.375 Rabobank Silvolde
Girorekening: 7623162
t.n.v. Penningmeester Old Sillevold

Redactie-adres:

Ben Harbers, Thorbeckestraat 11, 7064 HC Silvolde
Email: ben.harbers@tele2.nl

Lidmaatschap: contributie bedraagt € 13,50 per jaar

INTERNET: <http://www.oldsillevold.nl>

Voorwoord

Ook dit nummer van Old Sillevold staat weer boordevol met informatie over het verloop van de Tweede Wereldoorlog in en om ons dorp. Dat betreft in de eerste plaats het verhaal van Harry Kolks, hetgeen we met toestemming van de schrijver uit het Familie Album Roes van hebben mogen overnemen. Daarna volgen de belevenissen van Wim Theunissen, geschreven n.a.v. onze vraag hoe hij die jaren aan de Kapelweg beleefd had. Tot slot een herinnering aan het kamp Rees en het noodziekenhuis in St. Clara, dit als aanloop naar het verslag van het bezoek van Margaret Meulendijk uit Winnipeg aan het graf van haar grootvader in oktober 2003.

Veel leesplezier!

De redactie.

EEN ACHTERHOEKSE KERSTMIS IN DE LAATSTE OORLOGSWINTER

door Harry Kolks, Hernen.

*Nog proef ik de suiker-engeltjes en de witgespikte
chocolade-kransjes*

Kerstmis 1944 - het laatste jaar van oorlog en bezetting - ligt diep verscholen, echter wel onuitwisbaar in mijn memorie opgeborgen. Zo rond de Adventstijd en tijdens de Kerstdagen is het weer aan de tijd, dat die herinneringen levend worden. Allengs is het na precies 60 jaar ook de tijd, dat deze ingebrande historie-flitsen schriftelijk vastgelegd worden.

In die oorlogs-herfst van 1944 begon het er voor de gewone mensen allemaal minder rooskleurig uit te zien, ook in de Achterhoek. Tot dat jaar hadden onze ouders in de bezettingsjaren en in die barre oorlogstijd voor ons allen redelijk weten te manoeuvreren. We waren kortom weinig van het alledaagse tekort gekomen en zo er al echte zorgen waren, de kinderen hadden daar nauwelijks iets van gemerkt. Natuurlijk het was allemaal niet botertje tot de boom geweest, maar te klagen was er eigenlijk niet.

Maar nu kwam de echt verschrikkelijke oorlog dreigend naderbij. Na de mislukte landing van de Geallieerden bij Arnhem en de daarop volgende evacuatie van de Gelderse hoofdstad en de omliggende plaatsen werden we in de Achterhoek een soort speerpunt van Duitse militaire afgrendeling; de '*Grosze Heimat*' moest in wat vooruitgeschoven stellingen beschermd worden. Wat heette in dit verband eigenlijk een 'vooruitgeschoven stelling'? Een handvol kilometers verderop immers begon des Führers eigen grondgebied al. Het front werd angstig dichtbij de grenzen van de tijd voor 1940 geschoven: de geallieerde eindafrekening met de vijand kwam onafwendbaar in zicht. Mijn geboortehuis in Silvolde was de helft van een dubbel huis; opa Lambert Kolks, de aannemer, had die - eerlijk gezegd - nogal grote behuizing in 1926 als huwelijkscadeau aan zijn oudste zoon Hendrik en zijn oudste dochter Riek mee op hun nieuwe levensweg gegeven.

Een grote klip, zo zeiden wij - de kinderen van Hendrik Kolks - later. Aan het woonhuis vastgeklonken zat namelijk een enorm achterhuis, waaraan practisch direct na het huwelijk in 1926 van mijn ouders - in het Brabantse Vessem gesloten - een nog grotere materiaal-schuur werd vastgebouwd. Het werd de centrale opslagplaats van al het materiaal, dat bij een aannemersbedrijf behoort. Mijn vader werd immers de oudste firmant.

Zijn zus, de oudste dochter van Lambert Kolks kreeg navenant ook zulke grote ruimtes meegeleverd, want daarin werd een garage geopend. Een van de eerste in dat stuk van de Achterhoek. Oom Toon had auto's met de nummers M 7 en M 43 (de letter M was destijds het kentekennummer voor

Gelderland) in zijn bezit. Voorwaar duidelijke eerstelingen op de Gelderse landwegen, waarop in die dagen de kippen nog scharrelden en met een kneep in de zwart-rubberen toeter fladderend of kakelend naar de kant van de weg werden opgejaagd.

Aan die garage was een showroom (zeggen we nu) voor Fiat gebouwd plus een plek voor de gemeentelijke brandweerwagen. Plus een in onze kinderoogen hels hoge ijzeren toren, waarin de natte brandslangen opgetakeld werden om te drogen. Destijds een prachtig stuk spannend speelgoed, waar een carrera-baan van nu niet tegenop kan. En dat alles aan de 'Rijksstraatweg', die regelrecht naar Duitsland liep.

Een complex, dat wel duidelijk maakt, waarom na die Arnhemse septemberdagen de Duitse 'Kommandantur' meteen een welgevallig oog op huis en schuren wierp. De garage met het aanwezige monteurs-materiaal werd 'beschlagname' en in gebruik genomen door een peloton soldaten-monteurs. Een hoop manke en sleetse Duitse militaire vrachtwagens moesten daar weer aan de praat worden gebracht. Ik herinner me in elk geval, dat met name in het begin van de inkwartiering het rondom ons huis vaak leek op een auto-kerkhof. De soldaten van dit peloton sliepen in particuliere huizen rondom, sommigen waakten en sliepen in de garage. De Feldwebels en de officieren werden ingekwartierd bij mijn oom en bij ons. Daardoor waren we onze beperkte vrijheid helemaal kwijt. Dat bezettende volk namelijk liep - zeer tegen onze zin - in en uit ons huis op voor ons meestal zeer onwelgevallige tijden. Onwelgevallig met name als de 'Engelse zender' - bedoeld was natuurlijk Radio Oranje - weer in de lucht was. Ons 'kleinste kamertje' beneden had een geraffineerd gefabriceerd dubbel zoldertje gekregen. Zulk een stukje precisie kon men rustig aan mijn vader overlaten. Daar stond veilig weggeborgen onze echte eigen vooroorlogse radio. Tamelijk nieuw nog toen de Duitsers binnentrokken Geladen op een handkarretje en zeer opzichtig had mijn pa in de eerste dagen van de bezetting het oude toestel naar Duits bevel midden in Silvolde ingeleverd.

Mijn vader stond nieuwsgierig en dus graag midden in de nacht op om naar de Engelse zender te luisteren. Dan was er de minste storing te verwachten, maar in die laatste oorlogswinter met die Duitse soldaten in huis ging dat niet meer. Dus stonden wij, de kinderen, soms overdag op uitkijk. Mijn God!, zo overduidelijk als in een slechte krimifilm, bedenk ik nu.

In mijn herinnering ligt het najaar van 1944 als een pracht van een herfst opgeborgen. Zomers warm waren in september de dagen na de geallieerde landing bij Arnhem en Oosterbeek, goudkleurig was de oktobermaand en daarop volgde een heldere, koude wintertijd. Precies het weer, waarin de Britse Spitfires in enkele weken tijd ook overdag de opperheerschappij in de lucht boven Achterhoek en Liemers veroverden. Wat enorme indruk op mij maakte was wel, dat ze vlak bij ons op de weg naar Varsseveld zelfs het paard voor een lijkwagen doodschoten. Alles wat bewoog werd een prooi van deze luchtacrobaten.

En elke nacht was het raak met die Britse en Amerikaanse bommenwerpers. In onafzienbare luchtkonvooien trokken ze zowel hoog als met een grote noordelijke boog om het Duitse afweergeschut te ontwijken over de Achterhoekse regio heen naar het Roergebied. Alles werd daar plat gebombardeerd. Nacht aan nacht. Van die fel beluisterde Engelse zender leerden we intussen het liedje: "*Van de fabriek van Krupp staat alleen nog maar de stoep*". Het moet echter veel meer geweest zijn, zo vaak werd daar gebombardeerd.

Het betekende intussen voor ons wél, dat we praktisch elke nacht door pa en ma uit onze diepe slaap werden gehaald, nadat de sirene op de hoge toren van de Silvoldse St. Mauritius-kerk dreigend rondklonk en luchtalarm aankondigde. Dan was het snel aankleden geblazen, de nodige dekens en sjaals onder de arm of om de schouders geslagen en fluks het nachtelijke duister in, de straat schuin overgestoken en een plaats gezocht in de beltmolen van oma en Leo Reylink.

Binnen zijn metersdikke muur nog extra omgeven door een grote belt van zand voelden we ons redelijk veilig - de kinders rond hun moeders en allemaal biddend aan de

rozenkrans. De mannen-vaders stonden buiten voor de bandsdeuren van de molen in regenweer of in heldere vriesnachten op de uitkijk, keken de hemel af, zagen soms de felle lichtbundels een vliegtuig vangen en het spervuur van het luchtafweergeschut afgeschoten worden. Hoewel de beide helften van ons huis ouderwets grote kelders hadden durfden onze ouders daar niet te bivakkeren tijdens het luchtalarm. Want voor het gehele huis lag een groot reservoir in de grond van het benzine-station van mijn oom. Zou daarop een bom vallen dan vlogen we met huis, garage en schuren beslist de lucht in. Dat reservoir was zo goed als leeg in de eerste oorlogsjaren, maar bij de inkwartiering was deze door de Duitsers weer in gebruik genomen. We gingen dus elke nacht met de hele buurt de molen in. Onze ouders hadden altijd zorg om ons en soms werkelijk angst bij die luchtaanvallen. Alle slaapkamers boven in huis stonden dan ook leeg. Gewoon ontruimd. De ouderslaapkamer was beneden en ook van vooroorlogs formaat. Daar werd een soort twijfelaar bijgezet waarin mijn beide zussen Ria en Lucie konden slapen. Er werden kasten en commodes van boven die kamer ingesjouwd om ondergoed en kleren in op te bergen. Daarnaast bleef er nog plek over om in een ouderwets wat fors uitgevallen kinderbed mijn jonger broertje Marcel te slapen te leggen. Daarmee was de slaapkamer bijna zo tjokvol als nu een illegaal huurpand in - pakweg Amsterdam.

Voor mij was er geen plaats meer in deze (oorlogs)-herberg. Ik werd in de woonkamer ernaast te slapen gelegd op de divan. Elke avond werden lakens en dekens uit die slaapkamer de huiskamer in gesjord en werd van de divan een bed gemaakt. Zo konden de kinderen bij het afgaan van het luchtalarm snel, efficiënt en allemaal tegelijk 'opgetuigd' worden voor het nachtelijk verblijf in de '*möl van Reijerink*'.

Trouwens ook bij de ingekwartierde Duitsers was gaandeweg meer angst van hun gezichten af te lezen. Hoe kon het anders. De soldaten gingen evenwel niet mee de molen in, maar bleven bij hun materieel. Ze wisten bovendien bliksems goed, dat er meer dan die zilverkleurige

strookjes papier door de aan de bommenwerpers voorafgaande jagers werden afgeworpen. Wat zij aan overmacht over zagen vliegen was duidelijker realiteit dat al die zo optimistisch gehouden Wehrmacht-Nachrichten.

De eerste zorg van deze militairen was echter, zowel overdag als de Spitfires speurend rondcirkelden als 's nachts als de lucht brommend trilde van de geallieerde eskaders om al het gerestaureerde en kaduke militaire wagenpark van de straat en van het omliggende terrein weg te halen en onzichtbaar onderdak te brengen.

Zo kwamen er al snel en ongevraagd ook een paar van zulke vrachtwagens bij ons naast het huis onder onze bommen te staan. Soms bleven ze er ook zonder dat er sprake was van luchtalarm gewoon staan. Elke camouflagekans werd aangegrepen. Daar konden we niets tegen beginnen. Je had je mond te houden. Maar weldra kwam het bij zovele Spitfires boven ons zover, dat mijn vader zelfs aanbood, dat er ook bij ons in het achterhuis 'op de deel' een of meer vrachtwagens geparkeerd konden worden. Mijn pa was niet zo menslievend van aard, maar het werd hem ras duidelijk, dat omwille van onze eigen veiligheid en eigen bezit zoiets gedaan moest worden. Zo kwam het aanbod ook bij de Duitsers over.

Als de Spitfires een paard voor de lijkwagen konden wegschieten, was het voor die piloten ook een koud kunstje vrachtwagens onder een boom aan gruis te schieten. En dat dan op enkele meters van onze huiskamer verwijderd! Pa dacht echter bij dat alles zogezeid een étage dieper. Als er een vrachtwagen bij ons op de deel stond, was bij luchtalarm ieder van de straat af. Dat moest van overheidswege, maar het was ook een stukje eigen veiligheid. En soms gebeurde het dan. Ongezien ging mijn vader met een slangetje naar de dieseltank van een vrachtwagen, prutste het slangetje erin, zoog deze lucht vrij (geen lekkere bezigheid...) en tapte een paar litertjes brandstof af. Niet te veel - het mocht niet opvallen, maar wel vrij regelmatig. Als hij tenminste de kans ertoe schoon zag.

Bij luchtalarm overdag was het meestal moeilijk, omdat de soldaten overal en onverwachts opdoken. Dan hielden ze speurend de wacht. Maar soms was het 's nachts bingo voor hem. Dan stonden de mannen/vaders toch buiten voor de ingang van de molen om het gevaar in te schatten en de gang van de oorlog te bespreken en elkaar door te geven. En dan moest pa even tegenover naar huis. Kijken wat die soldaten (er werd een ander woord gebruikt!) zoal uithaalden.

U begrijpt het allemaal allang; we zijn als kinderen van deze altijd zorgende vader in de oorlog betrekkelijk weinig te kort gekomen. Beter ruilmateriaal dan benzine of diesel was er niet te vinden. De Silvoldse boeren rondom - met name de wat grotere - waren heel tuk op een vaatje of 'kenneke' benzine of diesel, want die hadden privé voor de oorlog nog een (kleine) dorsmolen voor eigen oogst aangeschaft. Er bestonden toen nog geen loon-dorsbedrijven. Met deze brandstof konden ze dan clandestien - vooral op mistige of natte/koude dagen - hun graan dorsen. Dat was allemaal koren, waarvan niets aan de bezetters geleverd behoefde te worden. De pientere zonen op de boerderijen wisten heel precies hoe ze het verplicht aangebrachte loodje op de dorsmolens zonder beschadiging konden verwijderen en weer aanbrengen. Wat ze nodig hadden was een mistige dag en wat diesel. De weergoden en mijn pa zorgden samen voor die onderdelen. Een heel goede combinatie.

Met het koren dat mijn vader voor die litertjes inruilde kon bliksems veel gedaan worden. Een varken mesten bij voorbeeld. Verschillende familieleden van ons in het hongerende westen en midden van het land hebben spek gekregen, gegroeid op een varkensrug, dat met dieselrogge was gevoerd. En als er eens een wildvreemde Amsterdammer met een wrak fietske voorbij kwam - op kilometers afstand waren deze zwoegende mensen te herkennen en het waren bovendien goedpratende westerlingen - dan kreeg die binnengehaald ook wel een stukske mee.

Zo werd het bij ons thuis in die donkere en zwaar verduisterde dagen Kerstmis 1944.

Normaal stond er thuis meestal een paar meter hoge kerstboom in de 'voorkamer'. Stevig verankerd in een biertonneke, afkomstig uit Café Kolks. Er onder tegen het houten tonnetje aan kon dan precies de Kerststal geschoven en opgebouwd worden. Maar deze kamer was nu in Duitse handen. Dus zette mijn moeder in de hoek van de woonkamer een extra tafel neer en tuigde daar de - wat kleinere - boom op met ernaast de Kerststal.

Echter in die hoek van de huiskamer stond in deze oorlogswinter normaliter 'mijn' divan. Mijn slaapstee werd daarop eenvoudig een metertje naar voren geschoven. Zo sliep ik in die Kerstdagen onder de kerstboom. De onderste takken hingen - zo denk ik nu - bijna, maar wel letterlijk boven mijn kussensloop. Ik voel - onder de wol uitkruipend - de dennennaalden nog bij wijze van spreken. De kerstboom van 1944 was een heel bijzondere. Wat bij ons thuis nooit gebeurde, had mijn mama toen gefikst: er hingen echte witgespikte chocolade-kerstkransjes en nog mooiere suikerkransjes en roze engeltjes van fondant in die boom daar boven mijn hoofd. Prachtig tussen de ballen en de bonte kersttooi. Mon Dieu, wat was dát een boom. Op het allerlaatste moment door mijn moeder, laat op die Kerstavond, opgesierd toen de kinderen al naar bed waren. Ik wil me - mea maxima culpa - in dit verhaal echt niet mooier voordoen dan ik ben. Maar voordat de Nachtmis 1944 in onze St. Mauritius begon, was dat eetpul haast niet meer in die boom aanwezig.

Daar kwam de hele familie achter, nadat we met zijn allen uit de Nachtmis kwamen. Wij kinderen gingen mee naar de plechtige Nachtmis en daarna ook voor die twee stille missen, waaraan ook haast geen einde kwam, omdat de hele kerk ter Communie ging. Mama ging steeds wat vroeger naar huis, want zij moest nog een metworst braden, die kringelend de hele braadpan ging vullen. Dat was een stukje van haar Kersttraditie, die zij van thuis op Groot Immink in Voorst had meegebracht. Wanneer daar het rijtuig vol kerkgangers uit de Ulftse Nachtmis thuis kwam rook het in de kamer te Voorst naar goedgekruide braadworst, bijna verse krentenmik en dennennaalden. Zo ook bij ons dus. Alleen kwamen er in dat gedenkwaardige

jaar 1944 die suiker-engeltjes bij, te verdelen onder ons, de vier kinderen. Iets extra's. Iets heel bijzonders in een oorlogswinter waarin regulair niets of bijna niets meer te krijgen was. Hoe mijn ouders eraan gekomen waren? Papa had kennelijk nog een litertje kunnen ruilen voor wat suikergoed met de glanzende herinnering aan wat voor de oorlog allemaal in dat goede, oude Holland mogelijk was geweest.

Maar toen de kaarsen in de boom aangestoken werden, brak aan die nachtelijke ontbijttafel een onbeschrijfelijke toestand uit. Tussen de tranen van Ria en Lucie door werd ik uitgekreten voor ... nou ja vul maar in.

Er werd (in dit geval heel natuurlijk) niet gezocht naar mogelijke daders. Het was zonneklaar, dat er maar één voor deze dieverij aangewezen kon worden. Dat was ik en mij bleef niets anders over dan de bui over me heen te laten gaan. Mama probeerde - toen die twee uitgeraasd waren - de familiebrand te blussen. Ik had nog steeds niet bekend - dat was me in de losgebroken kakofonie niet mogelijk gemaakt. Waarop mama opperde, dat wellicht het Kerstkind bezig was geweest....u weet wel hoe dat dan loopt als het scheldpartijtje afzwakt.

Maar papa vond toch, dat ik er daarmee te gemakkelijk afkwam. "Ik denk dat we dit jaar twee Kerstkindjes hebben gehad". Zo sloot hij de discussie merkwaardig snel en voor mij zonder bloedvergieten af.

Hoe die Kerstnacht verder verliep?. '*Schoner dan de dagen*' kunnen we Joost van den Vondel nazeggen. Want mama stond van tafel op en haalde verstopt achter uit de hoekkast nog een zakje met suiker-engeltjes. Zij had ze niet allemaal in de boom gehangen. Voor een litertje diesel was er meer te ruilen geweest dan de dennentakken konden dragen. De suiker-engeltjes uit dat zakje heb ik niet mogen proeven. Als ik mijn geheugen goed plunder... ik heb dat niet als onrechtvaardig ondervonden. Maar ze kunnen onmogelijk zo lekker gesmaakt hebben als die uit de boom. Dat geloof ik nu nog heilig.

Herinneringen aan de oorlog op de boerderij de Grote Pothof aan de Kapelweg

door Wim Theunissen te Zeddam

Op een keer in 1944 is er 's nachts uit een neerstortend vliegtuig een Engelse piloot bij ons in het weiland geland. Toen wij hem ontdekten had hij z'n parachute al in een sloot verstoep. Gelukkig hadden de Duitsers hem niet opgemerkt. We hebben hem toen een veilige schuilplaats gegeven en vervolgens met de ondergrondse overlegd hoe we hem uit handen van de Duitsers konden houden. Op het gemeentehuis waren ook mensen van het verzet werkzaam. Afgesproken werd dat we de man bij de achterdeur van het gemeentehuis aan hen zouden overdragen. De volgende morgen heb ik hem dan ook, verstoep in een met stro geladen lange kar, naar Varsseveld gebracht. Hoe het verder met hem is gegaan is me onbekend. Wel hebben we later gehoord dat hij weer veilig in Engeland was teruggekeerd.

Op 19 maart 1945 moesten m'n buurjongen Herman Termaat en ik voor de Duitsers met paard en kar naar Emmerich, waar we draad moesten halen voor de bekleding van de loopgraven in onze omgeving. We vertrokken om ongeveer 10.00 uur. Op de Terborgseweg aangekomen kregen we plotseling met een oorverdovend lawaai te maken, veroorzaakt door laag overvliegende Engelse vliegtuigen die het kasteel Schuilenburg beschoten en bombardeerden. Overhaast zochten we een veilig heenkomen achter Reijerinksmolen. Gelukkig liep het goed af voor ons, het bleef bij een verdwaalde kogel die dwars door de kar heen ging. Na dit toch wel angstige uur hebben we onze reis naar Emmerich ongestoord voort kunnen zetten. En 's avonds kwamen we weer heelhuids met twee karren vol draad in Silvolde terug. Het draad heeft overigens geen dienst meer gedaan voor het doel waarvoor het bestemd was.

Op onze kamp richting Te Mebel hadden de Duitsers een afweergeschut met zoeklicht en afluisterapparaat geplaatst. Hierbij was een heel peloton Duitse

militairen betrokken. Ze hadden een aparte uitweg naar de Kapelweg gemaakt. 's Nachts speurden ze met het zoeklicht naar Engelse bommenwerpers en als ze er één in de lichtbundel kregen dan probeerden ze het naar beneden te halen. Op een gegeven moment kreeg een Engelse Jabo hen echter in de gaten en begon in hun richting te vuren. We hoorden ze bij huis schreeuwen: "Licht aus, licht aus!", maar het was al te laat, het kanon was al geraakt en deerlijk beschadigd. De volgende dag werd het afgevoerd en door een ander exemplaar vervangen.

Eind maart 1945 werd de grond hen hier te heet onder de voeten omdat de Tommies steeds naderbij kwamen. Op Aswoensdag riepen ze de hele buurt op om 's avonds met paarden en wagens aan te treden en alles op te laden en naar Varsseveld te brengen.

Witte Donderdag vertrokken we in alle vroegte, want je moest overdag beducht zijn voor de beschietingen van de Engelse jagers! Onze groep bestond uit: Gerrit Velthorst, Gert Vreeman, Bernard Liebrand, Herman Termaat, Herman te Mebel, Jan Stroet en mijn persoon.

Zo vertrokken we in colonne richting Varsseveld. Die dag konden we toen op enkele boerderijen tussen Varsseveld en Lichtenvoorde onze paarden stallen en verzorgen. De wagens en karren moesten we verdekt opstellen om beschietingen door de Jabo's te voorkomen. Onze persoonsbewijzen werden opgevraagd voor het uitschrijven van een Ausweis, naar men zei: voor een veilige terugkeer... Ze hadden ons toen echter behoorlijk vast in handen, naar later bleek...

Dezelfde avond moesten we de paarden weer inspannen en trokken we weer verder. De andere morgen, Goede Vrijdag, waren we in de buurt van Lochem. Ook hier werden we weer bij enkele boeren ingekwartierd.

's Avonds vertrokken we weer in noordelijke richting. Op de morgen van Paaszaterdag bevonden we ons al een heel eind achter Deventer, waar we ook weer bij boeren werden ondergebracht.

In de loop van de morgen kwam daar op de motor, gekleed in een Duits uniform, een broer van Gert Vreeman bij ons (hoe had hij ons gevonden?) met de opdracht van

onze ouders om alles in de steek te laten en naar huis te komen, want in Silvolde was men al bevrijd... Maar het was voor ons echter helemaal niet zo makkelijk onder het oog van de Duitsers weg te komen... Het toeval deed zich voor dat op één van de boerderijen waar we ons bevonden een lange doornenhaag langs een perceel bouwland stond. Na onderling overleg zijn we toen geleidelijk aan twee aan twee achter deze doornenhaag aan de Duitsers ontvlucht, hoe pijnlijk het ook was om de paarden in vreemde handen achter te moeten laten...

Omdat het voor ons veel te gevaarlijk was om de openbare weg te nemen zijn we toen door weilanden en over akkers richting Silvolde gelopen. De nacht van de Eerste op de Tweede Paasdag hebben we doorgebracht op een boerenerf in de omgeving van Laren-Vorden. In de middag van de Tweede Paasdag kwamen we in omgeving van de Heidedijk-Silvolde aan. In de Bievinkstraat kwamen we Jan van Lent (van de Potlander) tegen, die ons zeer verbaasd vroeg: "Waor kommen jullie dan vandan?" We hebben hem toen verteld wat ons allemaal overkomen was... Maar op 't Olde Leijen was kennelijk nog een groepje Duitse soldaten aanwezig. Op een gegeven moment stonden er ineens drie van hen voor ons... En ze commandeerden ons: "Sofort zurück!", waarna ze ons naar Sloetjes van Old Leijen afvoerden... Daar werden we op een rij tegen de muur van de schuur gezet, waarna de Oberfeldwebel werd geroepen om ons te ondervragen... Maar op hetzelfde moment arriveerde er een ordonnans met de opdracht dat ze 'sofort weck' moesten, want 'de Tommie' kwam er aan...

Dit betekende voor ons de bevrijding, zodat we die avond allen weer veilig thuis waren...

Kleindochter uit Canada bezoekt graf slachtoffer van het Kamp Rees

door Bernard Dorrestijn

Begin december 1944 hielden de Duitsers grote razzia's in Apeldoorn, Den Haag, Delft, Rotterdam en Haarlem en omstreken. Uit deze plaatsen werden ruim 3000 jonge mannen vanaf 16 jaar naar werkkampen te Groin-Rees en Bienen gedeporteerd, om aldaar anti-tank-wallen en andere blokkades op te werpen o.a. om de oprukkende geallieerde tegen te houden. De toestanden in die kampen waren zo erbarmelijk slecht dat bijna alle jongens en mannen ziek werden en velen er het leven gelaten hebben. Kennelijk was dat ook precies de (bij)bedoeling van de Duitsers, n.l.: zoveel mogelijk jonge mannen uitschakelen, ter voorkoming dat ze de strijdbare kern van een volksofstand zouden worden... In zijn boek 'De hel van Rees' (1946 en 1989) informeerde de medegevangene, de politieagent J. Krist, ons als eerste vrij uitvoerig over het helse leven dat die ongelukkigen daar in Bienen en Rees in de strenge winter van 1944-1945 hebben moeten lijden.

In 2005 zijn nog twee heel goede boeken verschenen van zonen wier vaders de verschrikkingen van beide kampen aan den lijve meemaakten. In 'De verzwegen deportage, Apeldoornse nachtmerrie in Rees' beschrijft Arend Jan Disberg de razzia van 2 december 1944 te Apeldoorn en alles wat daar op volgde en in 'De Sinterklaasrazzia van 1944' doet Dick Verkijk de lezer verslag van de razzia op 6 december 1944 te Haarlem en alles wat er achteraan kwam.

Het staat tot op de dag van vandaag nog niet vast hoeveel jongens en mannen in beide kampen hebben vastgezeten; waarschijnlijk ruim 3000. Ook het juiste aantal slachtoffers is niet met zekerheid vast te stellen. Het gaat hier om de in de kampen overledenen en hen die nadien op Nederlandse bodem ten gevolge van de ontberingen bezweken. Hoogstwaarschijnlijk moet het dodental op circa 320 personen gesteld worden.

De gevangenen moesten met gebrekkige materialen hun werk doen, terwijl ze zeer karig te eten en drinken kregen en in bijna open droogschuren (van de aldaar aanwezige steenovens) de nacht moesten zien door te komen...

Enkelen wisten januari/februari naar Megchelen-Gendringen te ontsnappen en werden daar liefderijk door

de boeren en andere inwoners opgevangen. Zodoende werd aan Nederlandse zijde goed duidelijk welk een drama zich daar vlak over grens aan het afspelen was. In februari 1945 gelukte het enkele Nederlandse artsen van het Rode Kruis met de kampleiding in onderhandeling te komen en kregen ze toestemming om de ernstigste zieken naar Nederland over te brengen. De stakkerds werden in in allerijl ingerichte noodziekenhuizen opgevangen. Zo ook in het klooster St. Clara in Silvolde.

Op pagina 232 van 'Met het oog op Silvolde' lezen we o.a.: 'In februari 1945 werd nog weer een beroep op de hulpvaardigheid van de zusters gedaan, toen vanuit Duitsland, o.a. uit het kamp Rees, zieke Nederlanders voor behandeling naar Nederland mochten worden teruggehaald. Zij waren vermagerd, vervuild en uitgeput. Van alle kanten werd direct hulp geboden, o.a. van gediplomeerde verpleegsters, vrijwillig(st)ers op allerlei gebied, onderwijzeressen van de Clara-school, EHBO-ers, het Rode Kruis, enz. Binnen 2 dagen werd een nood-hospitaal ingericht, waarbij dokter Ris en zijn echtgenote en de heer G.J. Oorlog uit Doetinchem zich buitengewoon hebben ingezet. Het eten voor de ca. 100 zieken was een groot probleem, daarvoor moest elke dag een uit drie mannen bestaande voedselcommissie op pad. De zusters kookten in de lokalen van de huishoudschool. Er was zelfs iemand die voor de administratie zorgde. Ondanks de geweldige inzet en de zorg van allen die hierbij hielpen, zijn toch nog enkele ernstige zieken, waaronder een Rus, in St. Clara gestorven. Dit ten gevolge van verzwakking en opgelopen kwalen tijdens het gedwongen verblijf in Duitsland. Maar met de bevrijding waren er ook mannen die tientallen kilo's bijgekomen waren en velen van hen konden weer gezond en op eigen benen naar hun geboorteplaats terugkeren.'

Waarschijnlijk zijn in ons dorp twaalf slachtoffers van de kampen Bienen en Rees overleden. Negen van hen zijn op de Algemene Begraafplaats aan de Silvoldseweg te Terborg begraven, twee op de R.K. Begraafplaats aan de Prins Bernhardstraat te Silvolde en een op de N.H. Begraafplaats aan de Terborgseweg te Silvolde.

Misschien is uit de plek van begraving van de laatste

drie de kerkelijke gezindte van de overledenen af te lezen. In ieder geval is bekend dat van de zijde der R.K. parochie en de N.H. gemeente geestelijke bijstand aan de jongens en mannen in het noodziekenhuis gegeven werd. Zo deelde de pastoor Ahsmann er de Communie en het Sacrament der stervenden uit en vierde dominee Van Selms er met de mannen en jongens het Heilig Avondmaal. In de overlijdensakten van de gemeente Wisch in het gemeentehuis te Varsseveld zijn de namen van de overledenen, alsmede de leeftijd en de datum van overlijden, opgetekend. Van zes van hen staat als plaats van overlijden het klooster St. Clara genoteerd, van drie de R.K. Meisjesschool, van twee de Openbare Lagere School en van een het R.K. Ziekenhuis te Terborg. Tot op heden was ons niet bekend dat de Openbare School ook als noodziekenhuis dienst gedaan had. Of zou de er een fout in de overlijdensakte geslopen zijn?

Hieronder volgen enkele gegevens van de overledenen.

1. Hendrikus Johannes Gerhardus Mulder, geb. 01.07.1900 te Den Haag, overl. 06.03.1945 in de R.K. Meisjesschool, begraven op de R.K. Begraafplaats te Silvolde.
2. Cornelis Hagoort, geboren 1914 te Bergambacht, overl. 10.03.1945 in St. Clara, begraven op de N.H. Begraafplaats, nadien in eigen woonplaats.
3. Antonius Hermanus Ligtvoet, geb. 05.09.1899 te Rotterdam, overl. 11.03.1945 in de Openbare Lagere School, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien op de Erebegraafplaats te Loenen.
4. Petrus Johannes Marges, geb. 10.01.1893 te Rotterdam, overl. 11.03.1945 in de R.K. Meisjesschool, begraven op de R.K. Begraafplaats te Silvolde.
5. Adrianus Gelinius de Vette, geb. 25.02.1892 te Den Haag, overl. 13.03.1945 in de Openbare Lagere School te Silvolde, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg.
6. Johannes Marijn Bom, geb. 15.01.1895 te Dinteloord en Prinsenland, overl. 14.03.1945 in de R.K. Meisjesschool, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien op de Erebegraafplaats te Loenen.

7. Nicolaas Bloemheuvel, geb. 19.02.1916 te Utrecht, overl. 22.03.1945 in St. Clara, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg.
8. Dirk Meershoek, geb. 30.07.1912 te Den Haag, overl. 01.04 in het R.K. Ziekenhuis te Terborg, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien op de Erebegraafplaats te Loenen.
9. Cornelis Johannes Boulonois, geb. 22.03.1896 te Rotterdam, overl. 02.04.1945 in St. Clara, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg.
10. Piet Hendriks, geb. 05.12.1925 te Zwolle, overl. 04.04.1945 in St. Clara, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien op de Erebegraafplaats te Loenen.
11. Gerrit van Vuuren, geb. 16.02.1899 te Rotterdam, overl. 25.04.1945 in St. Clara, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien op de Erebegraafplaats te Loenen.
12. Garifolinie Husman, geboren ca. 1925 in Rusland, overl. 12.04.1945 in St. Clara, begraven op de Algemene Begraafplaats te Terborg, nadien te Amersfoort.

In 1945 zijn op de graven eenvoudige houten kruizen geplaatst, met daarop de de namen en de geboorte- en overlijdensdata.

In de jaren die volgden zijn zeven van hen elders herbegraven, o.a. op de Erebegraafplaats te Loenen. Op de Algemene Begraafplaats te Terborg rusten nog de stoffelijke resten van Adianus Gelinus de Vette, Nicolaas Bloemheuvel en Cornelis Johannes Boulonois. Hendrikus Johannes Gerhardus Mulder en Petrus Johannes Marges werden op de de R.K. Begraafplaats aan de Prins Bernhardstraat in een graf boven elkaar begraven. Koster Bernard Jansen had al contact met hen toen ze in St. Clara verpleegd werden. Na hun overlijden heeft hij het graf van beiden altijd keurig netjes onderhouden; later nam de heer Gerard Klaas deze daad van piëteit van hem over. Enkele jaren geleden heeft de gemeente Wisch nieuwe kruizen op de overgebleven graven te Terborg en het ene te Silvolde geplaatst. Zou er nog wel eens iemand stil staan bij deze graven?

Ongeveer tien jaar geleden heeft een zoon van een te Terborg begraven overledene op 't gemeentearchief nog eens navraag gedaan naar de gang van zaken in Rees en het noodziekenhuis in Silvolde. Was hij de enige? Op een zondagavond in oktober 2003 kreeg ik een telefoontje van een Canadese die op die dag op het kerkhof aan de Prins Bernhardstraat het graf van haar grootvader Petrus Johannes Marges had bezocht. Ze wilde graag de volgende dag met me in contact treden en een bezoek aan Rees brengen. We spraken af maandagmorgen om 11.00 uur op de begraafplaats. Zondagavond vroeg ik de heren Theo van der Kemp en Gerard Klaas of ze dan ook aanwezig konden zijn.

Zo ontmoetten we dan die maandagmorgen met z'n drieën Margaret Meulendijk en haar man Roland Rioux uit Winnipeg, Manitoba. En we kregen het verhaal te horen van de oma in Rotterdam die heel jong weduwe werd... En niet anders wist of haar man was in een massagraf in Silvolde begraven... Dat vond ze zo erg dat ze het nooit op had kunnen brengen een bezoek aan de begraafplaats te Silvolde te brengen... Enkele jaren nadien emigreerde ze naar Canada. Toch was haar vroeg overleden man nooit uit haar gedachten... Ze sprak er veel over met haar dochter en kleindochter... Dat was dan ook de reden dat die kleindochter nu naar het graf van haar grootvader te Silvolde was gekomen. En tot haar verbazing betrof het geen massagraf, maar een eenvoudig graf met kruis met de namen van Petrus Johannes Marges en z'n medegevangene Hendrikus Johannes Gerhardus Mulder. 't Geheel maakte diepe indruk op het echtpaar Rioux-Meulendijk en ons...

Theo van der Kemp vroeg hen of ze misschien ook nog een moment wilden doorbrengen bij de Bedrukte Moeder Gods van Varsseveld in de Mauritiuskerk, op welk voorstel ze heel graag ingingen. Het bezoek aan de kerk vervulde hen en ons opnieuw met diepe gevoelens van verbondenheid.

Daarna hebben we nog een bezoek aan Groin-Rees gebracht. Eerst konden we daar de plek van het kamp niet vinden, maar een vriendelijke Duitser vergezelde ons vervolgens naar de plaats des onheils...

De heemkundige vereniging dankt de
hierna genoemde bedrijven en
organisaties voor hun financiële
ondersteuning

AUTOBEDRIJF MAZDA TE KAAT

BOUWBEDRIJF LANKVELD

CVB BANK SILVOLDE

HECOSYS COMPUTERS

ELSTER - INSTROMET

JAARTSVELD WEGENBOUW BV

MAURITS HEEBINK TUINBEHEER

NOTARISKANTOOR MUIJSERS

PAUL KLOMBERG ASSURANTIËN

RABOBANK GAANDEREN - SILVOLDE

RIJNLANDHAVEN MAKELAARDIJ

WINKELHORST LEDERMODE